

COALITIONARY PROACTIVE AGGRESSION AND HUMAN NATURE: INTERDISCIPLINARY APPROACH

Abstract: The aim of this paper is to provide an interdisciplinary examination of coalitionary proactive aggression in humans, a topic particularly addressed by anthropologist Richard Wrangham within the context of comparative primatology. This type of aggression is most closely aligned with the concepts of organized or collective violence in sociology and manifests as coordinated human actions directed towards achieving a specific goal, often resulting in the injury or killing of individuals, groups, or entire societies. Historical examples of this type of aggression include ritual sacrifices and punishments, massacres, concentration camps, warfare, and actions of state organs such as the military and police, entities that hold a monopoly on violence. The primary question this paper seeks to answer is whether this form of aggression is inherent to human nature. Consequently, a necessary part of the paper is a philosophical-theoretical discussion regarding the (non)existence of human nature and universal properties of human behaviour related to aggression. This is followed by a review of theories on coalitionary proactive aggression encompassing various fields, including primatology, and sociology. Studying this form of aggression is critically important, as its mechanisms are often latent, where aggression may not always be apparent in individual behaviour, yet the cumulative actions of individuals result in violent outcomes.

Keywords: coalitionary proactive aggression, organized violence, human nature, interdisciplinarity, sociology

INTRODUCTION

The central issue in discussing the relationship between aggression and human nature is not whether humans are violent, but rather what kind of aggression is characteristic of them. Beyond an examination of human history and prehistory, this question can be illuminated through a comparative perspective, particularly by analyzing human aggression in relation to that of other animals, most notably primates. Drawing on research into

---

¹ kristina.pejškovic@ff.uns.ac.rs; <https://orcid.0000-0002-1958-0995>

the aggressive behaviour of chimpanzees and bonobos, primatologist and anthropologist Richard Wrangham (Wrangham, 2019) argues that humans are less prone to direct physical violence than these two closest primate relatives. While bonobos exhibit lower levels of aggression than chimpanzees, they remain more inclined toward violent encounters than humans. Within the framework of comparative primatology, Wrangham suggests that humans display a distinct predisposition for a particular form of aggression—coalitionary proactive aggression. Unlike impulsive or reactive behaviour, this type of aggression is characterized by deliberate planning and cooperation, manifesting as coordinated collective violence directed at individuals or groups (Wrangham & Peterson, 1996; Wrangham, 2019). In complex social contexts, numerous mechanisms exist through which individuals, groups, organizations, and states inflict harm on others, either individually or collectively (Imbusch, 2003). A widely used classification distinguishes between (1) self-directed violence, (2) interpersonal violence, and (3) collective violence (WHO, 2021). Aggression, a concept closely related to violence, is most commonly defined as hostile and/or violent behaviour toward others, or as a disposition to attack or confront (*Cambridge Dictionary*). The concept is frequently employed in ethology and psychology, where aggression is generally divided into two categories: proactive (controlled, instrumental, predatory) and reactive (impulsive, uncontrolled, defensive) aggression (Wrangham, 2018: 246). Reactive aggression constitutes an impulsive response to perceived threats and is typically accompanied by emotional arousal such as fear or anger. Proactive aggression, in contrast, is deliberate, calculated, and goal-oriented. Among humans, it is often associated with diminished emotional sensitivity, a lack of empathy for victims, and the frequent absence of remorse. This form of aggression is most often directed toward those outside one's own group or those perceived as different (McDonald, Navarrete & Van Vugt, 2012; Wrangham, 2018).

The boundary between violence and aggression remains conceptually blurred, and within the social sciences these terms are often employed interchangeably. One of the few distinctions can be found in sociological theories, where aggression is more often linked to individual acts of violence, whereas collective violence is treated as analytically distinct (Tilly, 2003). This article, however, advances the position that collective violence should likewise be understood as a form of aggressive behaviour.

Collective violence is generally identified by the number of actors involved, its enactment in the public sphere (although it can also remain latent), and a certain degree of organization. It involves larger groups of people rather than small collectives. When small groups engage in violent acts, such cases are more readily classified as delinquency or street violence, i.e., interpersonal violence (Imbusch, 2003). The most prominent manifestations of collective violence include uprisings, violent mass protests, revolutions, (civil) wars, terrorism, and genocide. Since collective violence is associated with the macro-social level – institutions, organizations, and the state apparatus – sociologists often regard it as qualitatively different from interpersonal violence (Malešević, 2010).

Unlike interpersonal violence, the study of collective violence necessitates attention to structural and organizational dimensions, ideological frameworks, and the degree of coordination among actors (Tilly, 2003; Malešević, 2010). The agents of collective violence are not only individuals, but also the state apparatus (Tilly, 1985; Skocpol, 1976), broader social structures (Galtung, 1969), and symbolic systems (Bourdieu & Passeron, 1990).

From the perspective of evolutionary psychology, collective violence—or coalitionary proactive aggression—emerges through the coordinated cooperation of individuals who harm, injure, or kill others in pursuit of a shared goal (Buss & Shackelford, 1997). It is hypothesized that such aggression evolved because coordinated group action enabled humans to gain more efficient access to valuable resources while enhancing reproductive success (Buss & Shackelford, 1997). Although many animal species possess the social and organizational capacity for coalitionary proactive aggression, very few display it in practice. For this reason, scholars argue that such aggression is uniquely human and represents an integral element of human nature (Wrangham, 2019).

THE QUESTION OF HUMAN NATURE AND COALITIONARY PROACTIVE AGGRESSION

Human nature can be understood as a complex interplay of universal behavioural tendencies shaped by genes, individual characteristics, and the environment. This does not exclude the uniqueness of every human being, meaning that universal human predispositions are not equally expressed in every individual.

The concept of human nature is interpreted differently across scientific disciplines and is not universally accepted. Debates about human nature in philosophy, biology, and the social sciences are marked by disagreements and controversies. Definitions of human nature depend on various criteria, including beliefs about the qualitative difference between humans and other animals; the relationship between humans and technology; the duality of nature and society; truth and universal laws; and the interplay between biology, evolutionary theory, and the social sciences.

In addition to human nature, philosophy has long engaged with the question of the “state of nature”. This term usually refers to the condition that preceded sedentary human life, namely the long prehistoric period when humans lived as hunter-gatherers. Authors generally assume that life in modern societies has significantly altered human nature. From an evolutionary perspective, human social life developed gradually, along with universal psychological mechanisms whose sum is considered to constitute human nature (Sanderson, 2014). Even social phenomena often labelled as revolutionary did not occur suddenly, nor did they transform human behaviour within a short span of time.

From a neo-Darwinian standpoint, there is no qualitative difference between humans and other animals; humans are, in fact, animals. Thus, it is possible to identify essentially similar behavioural patterns in humans and other species that define their nature (Wilson, 1978). The biological conception of human nature is grounded in Darwin’s assumption of variation, according to which the difference between humans and other primates lies only in the degree of particular characteristics (Darwin, 1859/2009; 1871/1981). This view was later confirmed through genetic research within the framework of the modern synthesis.

Within this context, aggressive behaviour can be regarded as one of the human universals. No human society exists in which some form of interpersonal or collective violence is absent (Brown, 1991). Moreover, violence has been an integral part of human social life from prehistory through all stages of social development, from hunter-gatherer groups to modern societies (Sanderson, 2014:192). Violence and aggression can thus be considered

fundamental elements of human nature (Wilson, 1978), as well as of the nature of other animals (Wilson, 1975/2000). This does not imply that all humans are equally aggressive, nor that humans are constantly violent, nor that aggression is the sole feature of social life. Humans are also capable of compassion, sociability, and altruism.

The key scientific and philosophical question regarding the relationship between aggression and human nature is whether humans are more inclined toward cooperative behavioural patterns (such as solidarity, kindness, and empathy) or competitive patterns (such as hostility, aggression, and conflict). In line with this question, two major perspectives on human nature have developed in philosophy, biology, and the social sciences, drawing from the theories of Hobbes (Hobbes, 1651) and Rousseau (Rousseau, 1755/1992). Both approaches are rather one-sided, as are many interpretations in the social sciences, which often emphasize their differences rather than their similarities. For instance, one similarity is that both assume an early, wild, and isolated form of human life, in contrast to the complex, large-scale societies of today.

From a Hobbesian perspective, humans are naturally selfish, competitive, and aggressive, requiring a form of authority to maintain peace and order. In modern society, this authority is embodied in the state and its instruments of coercion (Tilly, 1985). Hobbes's ideas resonate with scholars in evolutionary psychology and history who argue that modern societies are witnessing a general decline in violence due to institutional and moral progress (see: Gat, 2008; Pinker, 2011; Muchembled, 2015). In addition to the Hobbesian view, social sciences also include the philosophy of "aggressionism", which holds that humans possess an innate propensity for war in order to defend or advance their interests (Moseley, 2002).

By contrast, the Rousseauian perspective suggests that humans are naturally good, peaceful, cooperative, and compassionate, but that social life as we know it has compelled them to display competitiveness and aggression. In relation to this, debates in the social sciences continue regarding warfare throughout history, particularly the question of whether prehistoric warfare existed. According to certain sociological theories (Malešević, 2010), the shift to agriculture and sedentary life created the conditions for organized warfare and forms of collective violence that had not been possible in earlier hunter-gatherer societies. For this reason, collective conflicts did not disappear in the modern era, nor is there evidence of a general decline in violence (Malešević, 2010; Ferguson, 1992, 2008). For example, Ferguson argues that the human species is not biologically predisposed to war, nor is war an inevitable aspect of human existence. Rather, warfare is shaped by social context, material constraints, and specific cultural values. At the same time, warfare as a social phenomenon also reshapes societies and structures relations with "others", which are themselves socially constructed through conflict (Ferguson, 2008:32).

Beyond such one-sided views of human nature and aggression, some scholars argue that the psychological mechanisms of cooperation and aggression developed simultaneously (Wrangham, 2019). In this sense, a particular emphasis is placed on coalitionary proactive aggression. What is distinctive about humans, in the context of comparative primatology, is that they are at once the "most peaceful"—due to their low levels of reactive aggression—and the "most dangerous"—due to their high levels of proactive aggression relative to other primates. This form of aggression is expressed through various manifestations of collective violence, including lynching, genocide, massacres, state-organized repression,

and warfare. The paradox lies in the assumption that this type of aggression evolved in tandem with the development of empathy, self-control, and cooperation within human societies (Wrangham, 2019).

A CONSILIENT PERSPECTIVE ON COALITIONARY PROACTIVE AGGRESSION IN HUMANS

Coalitionary proactive aggression represents an interdisciplinary field of study between the natural and social sciences. A consilient explanation (Wilson, 1998) of coalitionary proactive aggression implies a synthesis of knowledge from various disciplines such as anthropology, biology (ethology and primatology), evolutionary psychology, and sociology. Such an explanation assumes that scientific theories and evidence are stronger or “closer to the truth” if they are reinforced or confirmed across different scientific domains (Wilson, 1998). In this regard, the evolutionary approach has the greatest potential for unifying insights from diverse fields, making the search for both proximate and, particularly, ultimate (evolutionary) causes of this type of violence crucial (Mayr, 1961).

According to Wrangham (Wrangham, 2019), coalitionary proactive aggression in humans developed more extensively compared to reactive aggression due to the process of self-domestication. He argues that humans became “tamer,” weaker, and less prone to reactive aggression throughout evolution. For instance, chimpanzees are more inclined toward physical conflicts with each other compared to humans (Wrangham & Peterson, 1996). The process of human self-domestication unfolded through the violent punishment of aggressive individuals by coalitions of men. Examples include ambush killings of community members who were tyrannical and more aggressive than the rest of the group. Wrangham suggests that, over time, excessively aggressive individuals disappeared, and reduced to a very small portion of the population. At the same time, evolution favoured calmer behaviour, but also human coalitionary behaviour aimed at eliminating “others” perceived as threats. The development of complex communication and language enabled coordination and planning of such attacks (Wrangham, 2019). Thus, according to Wrangham (Wrangham, 2018; Sarkar & Wrangham, 2023), compared to most primates (and mammals in general), humans are less reactive and therefore less prone to reactive aggression and interpersonal violence. However, human proclivity for coalitionary proactive aggression is evidenced by the long history of lynching, genocides, and warfare.

A crucial element of coalitionary proactive aggression is the designation of the enemy and the one perceived as a threat as “the other” — different and unknown. Humans are generally less aggressive toward members of their in-group. Anthropological studies of small-scale societies show that their members are more peaceful toward their own group or tribe while often being extremely aggressive toward members of out-groups (McDonald, Navarrete & Van Vugt, 2012). If we analyze the consequences of violent intergroup conflicts, that is, warfare, it can be concluded that mortality rates are extremely high (Keeley, 1996).

There are multiple ways in which ethological studies can contribute to understanding coalitionary proactive aggression in humans. Ethological knowledge helps illuminate the biological foundations of human behaviour. By comparing humans and other animals, it is possible to determine the evolutionary origins of behaviour—what is universal and what is

uniquely human (Wilson, 1975/2000). Comparative studies of humans and other primates are of particular importance in understanding human aggression. Numerous studies have focused on aggressive and violent behavioural patterns in primates, especially chimpanzees (e.g., Bygott, 1972; Goodall, 1977; Hamai et al., 1992).

Different primate and mammal species display reactive aggression toward members of their own species. Documented cases include killing, infanticide, and even cannibalism (Bygott, 1972; Goodall, 1977; Wilson, 1975/2000). Several functionally distinct forms of aggression exist among humans and other animals, such as territorial aggression, dominance-related aggression, sexual aggression, parental aggression, moralistic aggression, predatory aggression, and anti-predator aggression (Wilson, 1975/2000: 559).

Many social scientists argue that collective violence, or coalitionary aggression, especially warfare, is a uniquely human phenomenon since it differs from individual acts of violence in its organizational complexity. However, this form of aggression is also persistent among other animals, particularly in the insect world (Wilson, 1963; Whitehouse & Klaus, 1996). For example, ants display highly aggressive collective behaviour, both within and between species. Some ant species destroy their own colonies to establish new ones, while others fight to defend their territory. Such battles often involve large numbers of individuals and reveal a high level of hierarchy and social organization (Whitehouse & Klaus, 1996). Collective violence in ants, however, occurs at an instinctive level. It cannot be equated with human coalitionary proactive aggression, which is often planned over a period of time. This is especially the case in instances of ethnically targeted violence and the Holocaust in Europe during World War II, as well as in other cases of collective violence. One of the defining features of proactive aggression is reduced sensitivity and lack of empathy for victims on the part of perpetrators. This is further facilitated by the psychological mechanism of dehumanization, whereby victims are denied their human nature and reduced to mere objects without emotions (Haslam, 2006).

Beyond insects, other animals also engage in group fighting both within and across species. Yet these group conflicts differ from human collective violence in their degree of planning, organization, and number of participants. For instance, chimpanzees, humans' closest relatives, do not engage in large-scale warfare but occasionally partake in coalitionary skirmishes. As in humans, these conflicts are predominantly male-driven, with males seeking to achieve both individual and group social status (Wrangham & Wilson, 2004: 233).

It can be said that coalitionary proactive aggression achieved its fullest form in humans through the institution of the state. Although other animals display proto-political arrangements, punishment mechanisms, and even well-developed hierarchies, only humans developed the state as an abstract institutional construct. This fact again testifies to the human tendency to form coalitions and punish others violently while legitimizing coercive authority.

Coalitions of humans forming state institutions such as the army and the police may legitimately use force to punish individuals who violate the legal norms of a society. The forms and intensity of punishment differ across offenses, states, and historical periods and may include imprisonment, forced labour, or even execution. Weber's definition of the state (Weber, 1922/1976), according to which it holds the monopoly of legitimate violence, opened a new perspective in the study of collective violence and continues to influence sociological

thought (Tilly, 1990; Malešević, 2010). For Weber (Weber, 1919/2015), every state is founded on institutionalized and therefore legitimate use of violence. From this definition, it can be concluded that coalitionary proactive aggression is an inherent feature of the state. Weber's conception of the relationship between the state and violence closely resembles Hobbes's perception of human nature and the history of violence. Although Weber neither justifies state violence nor considers it its sole characteristic, he highlights violence as inseparable from the institution of the state. Like Hobbes, he maintains that before the state existed as a distinct entity, interpersonal violence was more prevalent in human communities as a way of resolving daily conflicts. By contrast, in the modern world, only the state holds the legitimacy to use physical force (Weber, 1919/2015). However, with the existence of the state, violence has not disappeared but rather transformed. The state, as the most abstract form of coalitionary proactive aggression, is an inherent part of almost every type of collective human violence, such as genocides, revolutions, terrorism, civil wars, and interstate wars—sometimes as the perpetrator and sometimes as the victim of collective violence.

CONCLUSION

Through an interdisciplinary analysis of insights from ethology, anthropology, evolutionary psychology, and sociology, this paper has demonstrated that humans differ from other animals in their propensity for coalitionary proactive aggression. While they share with other species common violent patterns of behaviour in struggles over territory, status, and resources, only humans have developed institutionalized forms of coalitionary proactive aggression. The history of systematic killings of particular social groups and organized warfare illustrates the potential for coordinated violence in human societies.

At a fundamental level, the phenomenon of the state itself can be understood as an institutionalized form of coalitionary proactive aggression. Although this is not its sole function, and although states differ in the ways they discipline or punish their citizens, within the framework of the state coalitionary proactive aggression is rationalized and normatively justified as a means of maintaining social order. This dimension highlights a crucial difference between human societies and animal communities: while various species have developed complex social and hierarchical structures, it is highly unlikely that any other species has established political institutions grounded in the monopoly over physical coercion. Such a feature may be regarded as an anthropological peculiarity of humankind.

The emphasis in this paper has been placed on the etiological dimension of coalitionary proactive aggression, namely the search for its evolutionary causes and biological foundations. Yet, the etiological dimension represents only one aspect of explanation. Linking the biological bases of aggression with the emergence of complex social institutions such as collective violence and the state always carries the risk of reductionism, since cultural factors, symbolic systems, and economic conditions also play a decisive role in shaping coalitionary proactive aggression. Nevertheless, this line of inquiry remains underexplored in the social sciences. The present paper argues that a more comprehensive understanding of complex social phenomena is possible through sustained dialogue between the natural and social sciences. Such an interdisciplinary dialogue makes it possible, among other things, to grasp those deeply rooted human tendencies that have no parallel in the animal world.

Кристина С. Пејковић¹
Универзитет у Новом Саду,
Филозофски факултет
Нови Сад (Србија)

КОАЛИЦИОНА ПРОАКТИВНА АГРЕСИЈА И ЉУДСКА ПРИРОДА: ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИ ПРИСТУП

(Превод *In Extenso*)

Сажетак: Циљ овог рада је интердисциплинарно истраживање коалиционе проактивне агресије код људи. Овом темом бави се антрополог Ричард Ренгем у контексту упоредне приматологије. Овај тип агресије најчвршће је повезан са концептом организованог или колективног насиља у социологији, у виду координираних људских радњи усмерених на постизање одређеног циља, што често доводи до повреда или смрти појединаца, група или читавих друштава. Историјски примери овог типа насиља обухватају: ритуално жртвовање и кажњавање, покоље, концентрационе логоре, ратовање и активности државних тела као што су војска и полиција, односно ентитети који држе монопол над насиљем. Примарно питање је да ли је овај вид насиља урођен људској природи. Самим тим, један део рада подразумева филозофско-теоријску расправу о (не)постојању људске природе и општих особина људског понашања у вези са агресијом. Затим следи преглед теорија о коалиционој проактивној агресији, које обухватају разне области, укључујући приматологију и социологију. Изучавање овог вида агресије је од пресудне важности јер су његови механизми често скривени, при чему агресија није увек очигледна у понашању појединаца, али кумулативне радње појединаца имају насилне исходе.

Кључне речи: коалициона проактивна агресија, организовано насиље, људска природа, интердисциплинарност, социологија

УВОД

Централно питање у расправи о односу између агресије и људске природе није да ли су људи насилни, већ која је врста агресије карактеристична за њих. Поред испитивања људске историје и праисторије, ово питање може се сагледати и кроз

---

¹ kristina.pejkovic@ff.uns.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0002-1958-0995>

упоредну перспективу, нарочито анализирајући људску агресију у вези са агресијом других животиња, пре свега примата. Ослањајући се на истраживање агресивног понашања шимпанзи и бонобо мајмуна, приматолог и антрополог Ричард Ренгем (Wrangham, 2019) тврди да су људи мање склони директном физичком насиљу него ови њихови најближи сродници примати. Иако бонобо мајмуни показују ниже нивое агресије од шимпанзи, они су и даље склонији насилним сусретима него људи. У оквиру упоредне приматологије, Ренгем сугерише да људи показују упадљиву предиспозицију ка одређеном виду агресије – коалиционој проактивној агресији. За разлику од импулсивног или реактивног понашања, овај тип агресије одликује се намерним планирањем и сарадњом који се манифестују као координирано колективно насиље усмерено на појединце или групе (Wrangham & Peterson, 1996; Wrangham, 2019). У сложеним друштвеним контекстима постоје бројни механизми путем којих појединци, групе, организације и државе наносе штету другима, било појединачно, било колективно (Imbusch, 2003). Једна широко примењена класификација разликује (1) самоусмерено насиље, (2) међуљудско насиље и (3) колективно насиље (WHO, 2021). Агресија, концепт блиско повезан са насиљем, најчешће се дефинише као непријатељско односно насилно понашање према другима, или као склоност ка нападу или сукобу (*Cambridge Dictionary*). Овај појам се често користи у етиологији и психологији, где се агресија уопштено дели на две категорије: проактивну (контролисану, инструменталну, предаторску) и реактивну (импулсивну, неконтролисану, одбрамбену) агресију (Wrangham, 2018, str. 246). Реактивна агресија представља импулсивни одговор на примећене претње и обично је праћена емоционалним узбуђењем као што су страх или бес. За разлику од ње, проактивна агресија је намерна, прорачуната и усмерена на циљ. Код људи се она неретко повезује са смањеном емоционалном осетљивошћу, недостатком емпатије према жртвама и честим одсуством кајања. Овај облик агресије најчешће је усмерен против оних ван нечије групе и оних који се посматрају као другачији (McDonald, Navarrete & Van Vugt, 2012; Wrangham, 2018).

Граница између насиља и агресије и даље је концептуално нејасна, а у оквиру друштвених наука ови термини често се користе као синоними. Једна од малобројних разлика може се наћи у социолошким теоријама, према којима је агресија чешће повезана са индивидуалним чиновима насиља, при чему се колективно насиље третира као аналитички другачије (Tilly, 2003). У овом раду истакнут је став да би се и колективно насиље исто тако требало схватити као облик агресивног понашања.

Колективно насиље се препознаје према броју укључених актера, његовом извршавању у јавној сфери (мада може остати и скривено) и одређеном степену организације. Оно укључује веће групе људи, а не мале колективе. Када се мале групе упусте у насилне чинове, такви случајеви се много чешће класификују као делинквенција или улично насиље, то јест међуљудско насиље (Imbusch, 2003). Најупадљивија манифестација колективног насиља обухвата насилне масовне протесте, револуције, (грађанске) рагове, тероризам и геноцид. С обзиром на то да се колективно насиље повезује са макродруштвеним нивоом – институцијама, организацијама и државним апаратом – социолози често сматрају да је оно квалитативно другачије од међуљудског насиља (Malešević, 2010).

За разлику од међуљудског насиља, проучавање колективног насиља захтева поклањање пажње структурним и организационим димензијама, идеолошким оквирима и степенима координације међу актерима (Tilly, 2003; Malešević, 2010). Инструменти колективног насиља нису само појединци већ и државни апарат (Tilly, 1985; Skocpol, 1976), шире друштвене структуре (Galtung, 1969) и системи симбола (Bourdieu & Passeron, 1990).

Из перспективе еволуцијске психологије, колективно насиље – односно коалициона проактивна агресија – јавља се кроз координисану сарадњу појединаца који наносе штету, повређују или убијају друге у остваривању неког заједничког циља (Buss & Shackelford, 1997). Претпоставља се да се оваква агресија развија зато што су координисане групне радње омогућиле људима да стекну ефикаснији приступ вредним ресурсима, истовремено повећавајући репродуктивну успешност (Buss & Shackelford, 1997). Иако многе животињске врсте поседују друштвену и организациону способност за коалициону проактивну агресију, веома мало њих ту способност исказује у пракси. Због тога научници тврде да је таква агресија јединствено људска, и да представља саставни елемент људске природе (Wrangham, 2019).

ПИТАЊЕ ЉУДСКЕ ПРИРОДЕ И КОАЛИЦИОНЕ ПРОАКТИВНЕ АГРЕСИЈЕ

Људска природа може се схватити као сложено узајамно дејство универзалних тенденција понашања обликованих генима, индивидуалних карактеристика и окружења. Ово не искључује јединственост сваког људског бића, што значи да опште људске предиспозиције нису подједнако изражене код сваког појединца.

Појам људске природе различито се тумачи у научним дисциплинама и није универзално прихваћен. Расправе о људској природи у филозофији, биологији и друштвеним наукама одликују се неслагањима и контроверзама. Дефиниције људске природе зависе од разних критеријума: уверење о квалитативној разлици између људи и других животиња; однос између људи и технологије; двојност природе и друштва; истине и универзални закони, као и узајамно дејство биологије, теорије еволуције и друштвених наука.

Осим људском природом, филозофија се дуго бави питањем „стања природе“. Овај израз обично се односи на стање које је претходило седентарном начину живота, односно дугачком праисторијском периоду у којем су људи живели као ловци-сакупљачи. Аутори углавном претпостављају да је живот у модерним друштвима значајно изменио људску природу. Из еволуцијске перспективе, друштвени живот људи развијао се постепено, заједно са универзалним психолошким механизмима за чији се збир сматра да конституише људску природу (Sanderson, 2014). Чак се и друштвене појаве, које се често означавају као револуционарне, нису догодиле изненада, нити су трансформисале људско понашање у кратком временском периоду.

Из неодарвинистичке перспективе, не постоји квалитативна разлика између људи и других животиња; у ствари, људи су животиње. Стога је код људи и других врста могуће препознати суштински сличне обрасце понашања који одређују њихову

природу (Wilson, 1978). Биолошки концепт људске природе утемељен је у Дарвиновој претпоставци варијације, према којој се разлика између људи и осталих примата налази само у степену одређених особина (Darwin, 1859/2009; 1871/1981). Овај поглед касније је потврђен генетским истраживањима у оквиру модерне синтезе.

У овом контексту, агресивно понашање може се посматрати као једна од универзалних људских особина. Не постоји људско друштво у којем нема неког облика међуљудског или колективног насиља (Brown, 1991). Осим тога, насиље је саставни део друштвеног живота људи још од праисторије, кроз све фазе друштвеног развоја, од група ловаца-сакупљача до модерних друштава (Sanderson, 2014, стр. 192). Насиље и агесија се стога могу сматрати основним елементима људске природе (Wilson, 1978), као и природом других животиња (Wilson, 1975/2000). Ово не значи да су сви људи подједнако агресивни, нити да су људи стално насилни, као ни да је агесија једина карактеристика друштвеног живота. Људи су такође способни за саосећање, друштвеност и алтруизам.

Кључно научно и филозофско питање у погледу односа између агесије и људске природе јесте да ли су људи склонији кооперативним обрасцима понашања (као што су солидарност, љубазност и емпатија), или компетитивним обрасцима (као што су непријатељство, агесија и сукоб). У складу с овим питањем, два главна става према људској природи развила су се у филозофији, биологији и друштвеним наукама, ослањајући се на теорије Хобса (Hobbes, 1651) и Русоа (Rousseau, 1755/1992). Оба приступа су прилично једнострана, баш као и бројна тумачења у друштвеним наукама које често наглашавају њихове разлике, а не сличности. Пример сличности је да и један и други приступ претпостављају рани, диваљ и изолован облик људског живота, за разлику од сложених и великих друштава у садашњости.

Из хобсовске перспективе, људи су по природи себични и агресивни, па им је неопходан извесни вид ауторитета за одржавање реда и мира. У савременом друштву, овај ауторитет је отелотворен у држави и њеним средствима присиле (Tilly, 1985). Хобсове идеје настављају научници у еволуцијској психологији и историји, који тврде да модерна друштва сведоче општем опадању насиља услед институционалног и моралног напретка (видети: Gat, 2008; Pinker, 2011; Muchembled, 2015). Поред хобсовског становишта, друштвене науке укључују и филозофију „агесивности“ према којој људи поседују урођену склоност ка ратовању како би одбранили или остварили своје интересе (Moseley, 2002).

Насупрот томе, русоовска перспектива сугерише да су људи природно добри, мирни, кооперативни и саосећајни, али да их друштвени живот какав познајемо тера да покажу такмичарски дух и агесију. У том погледу, у друштвеним наукама стално се воде расправе о ратовању током историје, нарочито о питању да ли је рат постојао у праисторији. Према појединим социолошким теоријама (Malešević, 2010), прелазак на пољопривреду и седентарни живот створио је услове за организовано ратовање и облике колективног насиља који нису били могући у ранијим друштвима ловаца и сакупљача. Зато колективни сукоби нису нестали у савремено доба, нити постоје докази о опадању насиља уопште (Malešević, 2010; Ferguson, 1992, 2008). На пример, Фергусон тврди да људска раса није биолошки предиспонирана ратовању нити је рат неизбежан аспект људског постојања. Уместо тога, рат је обликован друштвеним

контекстом, материјалним ограничењима и специфичним културним вредностима. У исто време, ратовање као друштвени феномен такође преобликује друштва и даје структуру односима са „другима“, који су и сами друштвено изграђени кроз сукоб (Ferguson, 2008, str. 32).

Осим једностраног схватања људске природе и агресије, поједини научници сматрају да су се психолошки механизми сарадње и агресије истовремено развијали (Wrangham, 2019). У том смислу, ставља се посебан нагласак на коалициону проактивну агресију. У контексту упоредне приматологије, оно што је препознатљиво за људе јесте да су они истовремено „најмирнији“ – због ниских нивоа реактивне агресије – и „најопаснији“ – због високих нивоа проактивне агресије у односу на остале примате. Овај облик агресије изражава се кроз разне видове колективног насиља: линчовање, геноцид, покољи, репресија, коју организује држава, и ратовање. Парадокс је у претпоставци да се овај тип агресије развио заједно са настанком емпатије, самоконтроле и сарадње у људским друштвима (Wrangham, 2019).

КОНСИСТЕНТАН СТАВ ПРЕМА КОАЛИЦИОНОЈ ПРОАКТИВНОЈ АГРЕСИЈИ КОД ЉУДИ

Коалициона проактивна агресија представља интердисциплинарни област проучавања између природних и друштвених наука. Консистентно објашњење (Wilson, 1998) коалиционе проактивне агресије подразумева синтезу знања из разних дисциплина: антропологије, биологије (етиологија и приматологија), еволуцијске психологије и социологије. Овакво објашњење претпоставља да су научне теорије и докази снажнији или „ближи истини“ уколико су поткрепљени или потврђени у различитим научним областима (Wilson, 1998). У том погледу, еволуцијски приступ има највећи потенцијал за уједињавање увида из разних области, што потрагу за непосредним, а нарочито за крајњим (еволуцијским), узроцима ове врсте насиља чини пресудном (Mayr, 1961).

Према Ренгему (Wrangham, 2019), коалициона проактивна агресија код људи развила се много шире у односу на реактивну агресију због процеса самоприпитомљавања. Он тврди да људи кроз еволуцију постају „питомији“, слабији и мање склони реактивној агресији. На пример, у поређењу са људима шимпанзе су склоније међусобним физичким сукобима (Wrangham & Peterson, 1996). Процес људског самоприпитомљавања одвијао се кроз насилно кажњавање агресивних појединаца од стране коалиција људи. Примери укључују убиства из заседе припадника заједнице који су били тирани или агресивнији од остатка групе. Ренгем наводи да су крајње агресивни појединци с временом нестајали, сводећи се на веома мали удео становништва. У исто време, еволуција је фаворизовала мирније понашање, али је и људско коалиционо понашање усмерено на елиминисање „других“ почело да се посматра као опасност. Развој сложене комуникације и језика омогућио је координацију и планирање таквих напада (Wrangham, 2019). Стога, према Ренгему (Wrangham, 2018; Sarkar & Wrangham, 2023), у поређењу са већином примата (и сисара уопште), људи

су мање реактивни па, самим тим, и мање склони реактивној агресији и међуљудском насиљу. Међутим, о људској склоности ка коалиционој проактивној агресији сведочи дуга историја линчовања, геноцида и ратовања.

Главни елемент коалиционе проактивне агресије јесте означавање непријатеља и оног који се сматра опасношћу као „другог“ – различитог и непознатог. Људи су генерално мање агресивни према припадницима своје уже групе. Антрополошке студије мањих друштава показују да су њихови припадници мирнији према властитој групи или племену, али да су често крајње агресивни према припадницима спољних група (McDonald, Navarrete & Van Vugt, 2012). Ако анализирамо последице насилних сукоба између група, то јест ратова, може се закључити да су стопе смртности изузетно високе (Keeley, 1996).

Постоје вишеструки начини на које етиолошке студије могу допринети разумевању коалиционе проактивне агресије код људи. Етиолошко знање помаже да се расветле биолошки темељи људског понашања. Поређењем људи и осталих животиња могуће је одредити еволуционе корене понашања – оно што је универзално и оно што је јединствено људима (Wilson, 1975/2000). Упоредно изучавање људи и осталих примата од посебног је значаја за разумевање људске агресије. Бројне студије се усредсређују на агресивне и насилне обрасце понашања код примата, нарочито шимпанзи (нпр. Bygott, 1972; Goodall, 1977; Hamai et al., 1992).

Разне врсте примата и сисара показују реактивну агресију према припадницима сопствене врсте. Документовани случајеви обухватају убијање, инфантицид, па чак и канибализам (Bygott, 1972; Goodall, 1977; Wilson, 1975/2000). Међу људима и другим животињама постоји неколико функционално препознатљивих облика агресије, као што су територијална агресија, агресија повезана са доминацијом, сексуална агресија, родитељска агресија, моралистичка агресија, предаторска агресија и антипредаторска агресија (Wilson, 1975/2000, стр. 559).

Многи представници друштвених наука тврде да је колективно насиље, односно коалициона агресија, нарочито ратовање, јединствен људски феномен јер се разликује од појединачних чинова насиља по својој организационој сложености. Међутим, овај вид агресије такође је присутан и код других животиња, нарочито у свету инсеката (Wilson, 1963; Whitehouse & Klaus, 1996). Мрави, на пример, показују изузетно висок ниво агресивног колективног понашања, како унутар своје врсте, тако и између врста. Поједине врсте мрави уништавају сопствене колоније како би основали нове, док се друге врсте боре да би одбраниле своју територију. Овакве битке често укључују велики број појединаца и откривају висок степен хијерархије и друштвене организације (Whitehouse & Klaus, 1996). Колективно насиље код мрави, међутим, дешава се на инстинктивном нивоу. Оно се не може изједначити са коалиционом проактивном агресијом код људи јер се она често планира током одређеног временског периода. Ово је нарочито случај са етнички усмереним насиљем и Холокаустом у Европи током Другог светског рата, као и са осталим примерима колективног насиља. Једна од одредница проактивне агресије је смањена осетљивост починилаца и њихов недостатак емпатије према жртвама. Ово је додатно олакшано психолошким механизмом дехуманизације, где се жртвама пориче њихова људска природа и свде се на обичне објекте без емоција (Haslam, 2006).

Осим инсеката, и друге животиње се упуштају у групну борбу унутар своје врсте и између врста. Ипак, ови групни сукоби разликују се од колективног насиља код људи према степену планирања, организацији и броју учесника. На пример, шимпанзе, најближи људски сродници, не упуштају се у ратовање великих размера, али повремено учествују у коалиционим чаркама. Као и код људи, ове сукобе пре-васходно покрећу мушкарци (мужјаци) који покушавају да остваре појединачни, али и групни друштвени статус (Wrangham & Wilson, 2004, str. 233).

Може се рећи да је коалициона проактивна агресија достигла свој најпотпунији вид код људи кроз институцију државе. Иако и друге животиње показују прото-политичке аранжмане, механизме кажњавања, па чак и добро развијене хијерархије, само су људи развили државу као апстрактни институционални конструкт. Ова чињеница такође сведочи о људској тенденцији ка стварању коалиција и насилном кажњавању других истовремено легитимишући присилну власт.

Коалиције људи које образују државне институције, нпр. војска и полиција, могу легитимно да примене силу како би казнили појединце који крше законске норме друштва. Облици и интензитет кажњавања разликују се у зависности од престапа, држава и историјских периода, а могу обухватити: затвор, присилни рад па чак и смртну казну. Веберова дефиниција државе (Weber, 1922/1976), према којој држава има монопол над легитимним насиљем, отворила је нову перспективу у проучавању колективног насиља, па и даље утиче на социолошку мисао (Tilly, 1990; Malešević, 2010). Према Веберовом мишљењу (Weber, 1919/2015), свака држава је заснована на институционализованој и, самим тим, легитимној употреби насиља. Из ове дефиниције може се закључити да је коалициона проактивна агресија урођена особина државе. Веберов концепт односа између државе и насиља прилично подсећа на Хобсову перцепцију људске природе и историје насиља. Иако Вебер не оправдава државно насиље, нити га сматра једином карактеристиком државе, он истиче да је насиље неодвојиво од институције државе. Као и Хобс, он сматра да је, пре него што је држава постојала као посебан ентитет, међуљудско насиље било распрострањеније у људским заједницама као начин решавања свакодневних сукоба. Насупрот томе, у савременом свету једино држава има легитимитет за коришћење физичке силе (Weber, 1919/2015). Међутим, са настанком државе, насиље није нестало већ се трансформисало. Држава као најапстрактнији облик коалиционе проактивне агресије представља инхерентни део готово сваког типа колективног људског насиља, као што су геноциди, револуције, тероризам, грађански ратови и међудржавни ратови – понекад као починилац, а понекад као жртва колективног насиља.

ЗАКЉУЧАК

Помоћу интердисциплинарне анализе увида из етиологије, антропологије, еволуцијске психологије и социологије, овај рат показује да се људи разликују од других животиња у својој склоности ка коалиционој проактивној агресији. Иако са другим врстама деле заједничке насилне обрасце понашања у борби око територије, статуса и ресурса, само су људи развили институционализоване облике коалиционе проактивне агресије. Историја систематског убијања одређених друштвених група и

организованог ратовања илуструје потенцијал за координирано насиље у људским друштвима.

На основном нивоу, феномен саме државе може се разумети као институционализовани облик коалиционе проактивне агресије. Мада ово није њена једина функција и мада се државе разликују према начину дисциплиновања или кажњавања својих грађана, у оквиру државе је коалициона проактивна агресија рационализована и нормативно оправдана као средство одржавања друштвеног поретка. Ова димензија истиче пресудну разлику између људских друштава и животињских заједница: иако су разне врсте развиле сложене друштвене и хијерархијске структуре, мало је вероватно да је било која друга врста успоставила политичке институције засноване на монопољу над физичком присилом. Ова карактеристика може се сматрати антрополошком специфичношћу људске врсте.

У овом раду нагласак је стављен на етиолошку димензију коалиционе проактивне агресије, пре свега на истраживање њених еволуцијских узрока и биолошких темеља. Међутим, етиолошка димензија представља само један аспект објашњења. Повезивање биолошких основа агресије са појавом сложених друштвених институција, као што су колективно насиље, и са државом, увек носи ризик од редукционизма јер културолошки фактори, системи симбола и економски услови такође имају одлучујућу улогу у обликовању коалиционе проактивне агресије. Ипак, ова линија истраживања и даље је недовољно проучена у друштвеним наукама. У овом раду тврди се да је свеобухватније разумевање сложених друштвених феномена могуће кроз стални дијалог између природних и друштвених наука. Такав интердисциплинарни дијалог омогућава, између осталог, разумевање дубоко укоревених људских тенденција које немају паралелу у животињском свету.

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Brown, D. (1991). *Human Universals*. Boston: McGraw-Hill.
- Buss, D., Shackelford, T. (1997). Human aggression in evolutionary psychological perspective. *Clinical Psychology Review*, 17 (6), 605–619.
- Bourdieu, P., Passeron, J.-C. (1990). *Reproduction in education, society and culture* (2nd ed.). Sage Publications, Inc.
- Bygott, D. (1972). Cannibalism among wild chimpanzees. *Nature*, 238, 410–411.
- Cambridge Dictionary*. Aggression. Cambridge University Press. Available at: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/aggression>
- Darwin, C. (1859/2009). *The Origin of Species*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Darwin, C. (1871/1981). *The Descent of Man and Selection in Relation to Sex*. London: John Murray.
- Ferguson, B. (1992). A savage encounter: Western contact and the Yanomami War Complex. In: B. Ferguson and N. Whitehead (eds.). *War in the tribal zone: Expanding states and indigenous warfare* (199–227). Santa Fe: School of American Research Press.
- Ferguson, B. (2008). Ten points on war. *Social Analysis*, 52 (2), 32–49.

- Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research*, 6 (3), 167–191.
- Gat, A. (2008). *War in Human Civilization*. New York: Oxford University Press.
- Goodall, J. (1977). Infant-killing and cannibalism in free-living chimpanzees. *Folia Primatologica*, 28 (4), 259–282.
- Hamai, M. et al. (1992). New records of within-group infanticide in wild chimpanzees. *Primates*, 33 (2), 151–162.
- Haslam, N. (2006). Dehumanization: An integrative review. *Personality and Social Psychology Review*, 10 (3), 252–264.
- Hobbes, T. (1651/1914). *Leviathan*. London: J. M. Dent & Sons Ltd.
- Imbusch, P. (2003). The concept of violence. In: W. Heitmeyer, J. Hagan (eds.). *International handbook of violence research*, 3–41. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Keeley, L. (1996). *War before Civilization*. Oxford: Oxford University Press.
- Malešević, S. (2010). *The Sociology of War and Violence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Mayr, E. (1961). Cause and effect in biology. *Science*, 134 (3489), 1501–1506.
- McDonald, M., Navarrete, C. D., Van Vugt, M. (2012). Evolution and the psychology of intergroup conflict: the male warrior hypothesis. *Philosophical Transactions of the Royal Society B* 367, 670–679.
- Muchembled, R. (2015). *A History of Violence: from the End of the Middle Ages to the Present*. Novi Sad: Akademska knjiga. [In Serbian]
- Moseley, A. (2002). *A Philosophy of War*. New York: Algora Publishing.
- Pinker, S. (2011). *The Better Angels of Our Nature: Why Violence Has Declined*. New York: Penguin Group.
- Rousseau, J. J. (1755/1992). *Discourse on the Origin of Inequality*. Indianapolis: Hackett Publishing.
- Sanderson, S. (2014). *Human Nature and the Evolution of Society*. New York: Routledge.
- Sarkar, A., Wrangham, R. (2023). Evolutionary and neuroendocrine foundations of human aggression. *Trends in Cognitive Sciences*, 27 (5), 468–493.
- Skocpol, T. (1976). France, Russia, China: A structural analysis of social revolutions. *Comparative Studies in Society and History*, 18 (2), 175–210.
- Tilly, C. (1985). War making and state making as organized crime. In: P. Evans, D. Rueschemeyer and T. Skocpol (eds.). *Bringing the State Back* (169–191). Cambridge: Cambridge University Press.
- Tilly, C. (2003). *The Politics of Collective Violence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Weber, M. (1922/1976). *Economy and Society*. Beograd: Prosveta. [In Serbian]
- Weber, M. (1919/2015). Politics as vocation. In: T. Waters and D. Waters (eds./trans.). *Weber's Rationalism and Modern Society*. New York: Palgrave Macmillan.
- Whitehouse, A. & Klaus, J. (1996). Ant wars: combat strategies, territory and nest defence in the leaf-cutting ant *Atta laevigata*. *Animal Behaviour*, 51 (6), 1207–1217.
- WHO (2021). Definition and typology of violence. Downloaded from: <https://www.who.int/violenceprevention/approach/definition/en/>
- Wilson, E. (1963). The social biology of ants. *Annual Review of Entomology*, 8 (1), 345–368.
- Wilson, E. (1975/2000). *Sociobiology: The New Synthesis*. Cambridge: The Belknap Press.

- Wilson, E. (1978). *On Human Nature*. New York: Bantam Books.
- Wilson, E. (1998). *Consilience: The Unity of Knowledge*. New York: Vintage.
- Wrangham, R. & Peterson, D. (1996). *Demonic Males: Apes and the Origins of Human Violence*. Boston: Houghton Mifflin.
- Wrangham, R., Wilson, M. (2004). Collective violence: comparisons between youths and chimpanzees. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1036 (1), 233–256.
- Wrangham, R. (2018). Two types of aggression in human evolution. *The Proceedings of the National Academy of Sciences*, 115 (2), 245–253.
- Wrangham, R. (2019). *The Goodness Paradox: The Strange Relationship between Virtue and Violence in Human Evolution*. New York: Pantheon Books.